

Jegyzetek és irodalmi hivatkozások

1. JÁSZI Oszkár. Szabó Ervin és életmunkája. == Szabó Ervin 1877–1918. Gyűjtötte, válogatta, szerkesztette REMETE László. Budapest: FSZEK, 1968. 353 p. Az idézet helye: 169. p.
2. LITVÁN György. Szabó Ervin, a szocializmus moralistája. Budapest: Századvég, 1993. 281 p. ISBN 963-8384-03-4 (Századvég biográfiák, ISSN 1217-2103). Az idézet helye: p. 44.
3. SZABÓ Ervin. A Fővárosi Könyvtár. == A Fővárosi Könyvtár Értesítője: A „Fővárosi Közlemények a Statisztika és Közigazgatás Köréből” melléklete. Szerk. THIRING Gusztáv. [Budapest]: [Fővárosi Könyvtár], 1., (1907) 1., p. 1–2.
4. SZABÓ Ervin magyar nyelven megjelent könyvtártudományi, művelődéspolitikai cikkeinek, tanulmányainak és kritikáinak gyűjteménye 1900–1918. Budapest: FSZEK, 1959. p. 189–203. p
5. SZABÓ Ervin. Emlékirat községi nyilvános könyvtár létesítéséről Budapesten. == I. m., p. 207–265.
6. Mintajegyzék városi nyilvános könyvtárak számára. Összeáll. MADZSAR József. [Előszó: SZABÓ Ervin.]. Budapest: Városi Könyvtár, 1913. 240 p.
7. GULYÁS Pál. Kommunista könyvtárpolitika. Budapest: Szent István Akadémia, 1921. [2], 129, [3] p.
8. Sipos Kamilló támogatásáról ír: KATSÁNYI Sándor. A fővárosi könyvtárának története 1945-ig 1–2. 1. köt. Budapest: FSZEK, 2004. 420 p. Az idézet helye: p. 203.

Pogány György

LLOYD, Annemaree. The qualitative landscape of information literacy research: perspectives, methods and techniques. London: Facet Publ., cop. 2021. 256 p. ISBN 9781783304059

Ilyen könyvekre is szükségünk van. Annemaree Lloyd könyvéről

Annemaree Lloyd a *University College London* egyetemi tanára. Sokak által mérföldkőnek tekintett, új könyvének középpontjában az információs műveltséggel kapcsolatos kutatások állnak. Ezen belül nagy hangsúlyt helyez ezeknek a kutatásoknak a módszertanára.

A kötet fontos célja az is, hogy az információs műveltség kutatásának és oktatásának minőségi jellemzőkre épülő (kvalitatív) megközelítéseit állítsa előtérbe, ezek ugyanis nem mindig kapnak elegendő figyelmet. Ugyanakkor azt is érdemes kiemelnünk, hogy a szerző eddigi kutatásai jelentős mértékben az információs műveltség társadalmi befogadásának, valamint a munkahelyi és a mindennapi információs környezetnek a vizsgálatára összpontosítottak.

A könyv minden fejezetében példák sora illusztrálja, hogy miként használhatjuk fel a gyakorlatban az általa ismertetett elméletet, a pedagógiai keretek típusait, az alkalmazható módszereket és az eszközöket. Ennek megfelelően a témakörök között megtaláljuk:

- az információs műveltség elméletének és kulcsfogalmainak leírását;

- azokat a társadalomelméleti keretrendszereket és alkalmazásukat, amelyek szükségesek az információs műveltség kutatásához és az oktatását megalapozó pedagógiai keretek megismeréséhez;
- az információs műveltséget formáló kvalitatív módszerek sorát, ideértve a kutatásához szükséges adatgyűjtési technikákat és a kutatás tervezését is.

Ezek a példák többnyire az oktatásról vallott behaviorista, szociális kognitív és szociokulturális elméleteken alapulnak. Az oktatási módszerek alapját a helyzeti (helyzethez kötött) tanulás (*situated learning*), a problémaalapú/kutatásalapú tanulás, valamint a kollaboratív tanulás adja meg, és sokan élnek a vegyes típusú (*blended*) képzési modellek adta lehetőségekkel is. A könyv elméleti háttérét emellett olyan megközelítésekhez is köthetjük, mint a fenomenológia, a konstruktivizmus, a gyakorlatelmélet (*practice theory*), a variációelmélet és a posztmodern elmélete. Szó esik továbbá arról is, hogy a jól megalapozott pedagógiai és andragógiai gyakorlatnak kutatáson kell alapulnia, méghozzá úgy, hogy az számos elméleti keretet használjon fel, lehetővé téve ezzel a kutatók, a gyakorlati szakemberek és a hallgatók számára, hogy megismerjék ezeket az elméleteket. A szerző megmutatja azt is, hogy ezek miként befolyásolják az információs műveltség oktatási környezetben történő kutatását.

A bevezetést követő főbb fejezetek címei a következők:

1. *Az információs műveltség kutatásának helyzete*
2. *A kutatás megalapozása*
3. *A kutatási célú oktatási gyakorlat keretei*
4. *Az információs műveltség kvalitatív módszerei*
5. *Adatgyűjtés az információs műveltségről*
6. *A kutatás tervezése*
7. *A kutatások kvalitatív oldala*

A kvalitatív kutatásokat bemutató fejezet leírja azokat a módszereket, amelyek az információs műveltségről alkotott elképzeléseinket alakít(hat)ják. Képet kaphatunk a kvalitatív kutatások során alkalmazható legfontosabb megközelítésekről, azonosítva az alapvető és speciális módszereket és elméleteket. Ezek között szerepel az akciókutatás módszere, az esettanulmányok készítése, a Delphi-módszer, a diskurzuselemzésen alapuló megközelítések, továbbá az etnográfia és a fenomenográfia. Kitér a *Kritikus Incidensek Módszerére (critical incident technique)* is. Ez ugyanis egy olyan, kvalitatív módszer, amelynek

célja, hogy programok vagy szolgáltatások értékelése és továbbfejlesztése céljából kiemelje egy esemény vagy tapasztalat legemlékezetesebb, pozitív vagy negatív aspektusait. Ez a módszer bekerült a könyvtártudomány eszköztárába is.¹

Az információs műveltség kutatásához szükséges készségek kapcsán Lloyd ismerteti az alapvető kvalitatív adatgyűjtési technikákat is. Itt nemcsak a megfigyelés követelményeiről olvashatunk, hanem az interjúk, a fókuszcsoporthoz beszélgetések adta lehetőségekről is szól a szerző. Ezek mellett említi a *Photovoice* nevű módszert is, amelyet főként a közösségi alapú részvételi kutatásban használnak a tények dokumentálására.

A kutatási tervek készítésével, a kérdések megfogalmazásával, a mintavétellel, az etikai szempontok figyelembevételével, a résztvevők széles körével történő munkával, valamint az információs műveltséggel kapcsolatos kutatások értékelésével foglalkozó fejezet témakörei között megtalálhatók a sikeres kutatás jellemzői és lépései, így olvashatunk a kutatási tervek készítéséről, a kérdések kidolgozásáról, az adatok kódolásáról és elemzéséről. Célzottan tájékozódhatunk az információs műveltséghez kötődő kutatások hitelességének értékeléséről is.

Lloyd szerint az információs műveltség könyvtár- és információtudományi kutatása még mindig viszonylag szűk területre korlátozódik, mivel elsősorban a közoktatásra és a felsőoktatásra fókuszál. Az információs műveltség mindazonáltal feltáró és értékelő kutatási módszerekkel egyaránt megközelíthető. Amikor feltáró kutatást végzünk, meg kell ismernünk azokat a lehetőségeket, amelyeket egy adott téma kínál, miközben tisztában kell lennünk annak határaival és korlátaival is. A feltáró kutatás új megközelítésekkel és meglátásokkal szolgálhat, amivel kitöltheti a tudásunkban levő hiányokat. A kutatásnak ez a típusa kiindulási alapot jelenthet új kutatási kérdések vagy új feltárási lehetőségek kidolgozásához.

Az értékelő kutatás ezzel szemben a vizsgált tárgy vagy folyamat értékét, esetleg minőségét kívánja meghatározni, és elsősorban az információs műveltségi programok vagy politikák hatékonyságának vagy hatásának elemzését foglalja magában, méghozzá társadalmi vagy egyéb mérési szempontok alapján. Tudjuk, hogy kutatásokra gyakran akkor kerül sor, amikor egy olyan kérdés vagy kihívás merül fel, amely valamilyen interakció keretében beavatkozást vagy változtatást igényel. Ebben az esetben a kutatók együttműködhetnek a vizsgált közösségekkel, amelyek maguk is folytathatnak kutatást a problémák

vagy kihívások azonosítása, az okok és a cselekvések meghatározása, majd az eredmények értékelése érdekében. A közösségi (részvételi) kutatás pedig lehetővé teszi a kutatók számára, hogy bizonyítékokat gyűjtsenek, amelyeket helyi szinten a döntéshozók elé tárhatnak.

Érdeemes további gondolatokat is kiemelniünk Lloyd sokrétű és összetett érveléséből. Megítélése szerint az információs műveltség a kontextushoz és annak információs környezetéhez viszonyítva sajátos módon, főként diszkurzív úton valósul meg.

A kvalitatív kutatás eszközöket biztosít a kutatóknak ahhoz, hogy az információs műveltség kialakulásának módját megpróbálják mélyebb szinten feltárni, megvizsgálva egy-egy társadalmi színtér ontológiai és episztemológiai dimenzióit, azaz kulturális-diszkurzív, anyagi-gazdasági és társadalmi-politikai jellemzőit. A kutatásban részt vevők számára az információs műveltség megvalósulását ugyanis azok a diskurzusok alakítják, amelyek a tudást, az információt értékelik és hasznosítják a tanításban és a tanulásban, a művészetekben vagy a tudományok területén. Említettük, hogy Lloyd munkásságának egyik, középponti kérdése a munkahelyi információs környezet és tudás kutatása. Ezzel kapcsolatban hangsúlyozza, hogy az egyes vizsgált szakterületek jellemzői eltérőek: például az ápolók tudása különbözik az orvosokétól, mivel e két területen más információkat kell értékelniük az adott szakma képviselőinek. Arról is ír, hogy a kvalitatív kutatási módszerek lehetővé tették az információs műveltség megtapasztalását, és ahhoz is hozzájárultak, hogy az információ nem-szöveges formáinak fontosságát a tanítási és

tanulási folyamat részeként tudatosítsuk, ami arra is lehetőséget ad, hogy a tudás bizonyos módjait és formáit előnyben részesíthessük más formákkal szemben. Ez azonban akkor a legnyilvánvalóbb, amikor az információs műveltséget kognitív szemszögből vizsgáljuk.

A kritikai megközelítéseket az információs műveltség tanítására és tanulására alkalmazva képessé válunk arra, hogy azonosítani tudjuk az információs műveltséget alakító diskurzusok körét. Ebben fontos szerepet játszanak a már említett kvalitatív megközelítések, mivel feltárják a hatalom és az információs műveltség közötti kapcsolatokat, hiszen részüket képezi az egyenlőség, a sokszínűség, a társadalmi befogadás és a felhatalmazás szempontjainak vizsgálata. A kvalitatív módszertant alkalmazó információs műveltségi kutatások az elemzést a problémafelvetés szempontjából keretezik. Induktív megközelítéseket alkalmaznak, amelyek lehetővé teszik, hogy a kutatási témák az összegyűjtött és elemzett adatokból formálódjanak. Ezek a témák rávilágítanak a résztvevők megélt tapasztalataira is, amelyek viszont a kutatókat segíthetik az elmélet kialakítása során, míg a gyakorlati szakemberek számára a mindennapi tevékenységek megváltoztatásának katalizátoraként működhetnek.

Zárszóként elmondható, hogy a kiadó ezt a könyvet az információs műveltséggel foglalkozó kutatóknak és hallgatóknak, továbbá azoknak ajánlja, akik egyszerűen csak érdeklődnek az információs műveltség különböző megközelítései iránt.

(Koltay Tibor)

Irodalmi hivatkozás

1. RADFORD, Marie L. The critical incident technique and the qualitative evaluation of the connecting libraries and schools project. == Library trends, 55. (2006) 1., p. 46–64. ISSN 0024-2594

